

ROLA PAMIĄTKI TURYSTYCZNEJ W PROPAGANDZIE KRAJOZNAWSTWA

Wielostronna działalność Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego obejmująca organizację imprez turystycznych, krzewienie krajoznawstwa, a nawet świadczenie usług noclegowo-żywieniowych podporządkowana jest zasadniczemu celowi — pracy wychowawczej. Celowi temu służy także produkcja pamiątek krajoznawczych. Działalność Towarzystwa w tej dziedzinie napotykała przez długi czas na trudności z powodu braku kryteriów, czym powinno być pamiątkarstwo i jaką rolę ma ono spełniać w ruchu turystyczno-krajoznawczym.

Dopiero w Zakopanem, słynącym z oryginalnej sztuki ludowej, wspartej liczną rzeszą uzdolnionych snycerzy, tkaczy, obuwników i kuśnierzy, powstała pierwsza doświadczalna stacja artystycznego wzornictwa pamiątkarskiego. Był to rezultat starań wielu działaczy kulturalnych, a przede wszystkim dyr. Muzeum Zakopiańskiego, dr Juliusza Zborowskiego oraz Krystyny i Józefa Rózyckich.

Ponieważ pamiątkarstwo turystyczne nie miało w Polsce tradycji, pracę należało rozpocząć od ustalenia specyfiki i charakteru pamiątek krajoznawczych. Należało określić kryteria, jakim ma odpowiadać pamiątka turystyczna.

Przy Zakładach Produkcyjnych PTTK w Krakowie powstała Komisja Ocen Naukowo-Artystycznych mająca w swym gro-

nie artystów plastyków, profesorów ASP oraz wybitnych naukowców z dziedziny historii, historii sztuki i etnografii.

Komisja ta określiła warunki, które powinny spełniać pamiątki turystyczne. Stwierdzono, że projekt pamiątki powinien być wierny historycznym przekazom oraz cechom etnograficzno-folklorystycznym regionu. Ustalono również wymagania w stosunku do surowca oraz poziomu artystycznego i estetycznego projektowanej pamiątki, której charakter powinien być zgodny z charakterem materiału i narzędzia. Komisja podjęła trud oceny wszystkich tematów pamiątek, zarówno wykonanych na zamówienie PTTK, jak również przedstawionych z własnej inicjatywy przez projektantów: artystów plastyków, chałupników, twórców ludowych.

W związku z rozwojem ruchu turystycznego wzrasta zapotrzebowanie na pamiątki turystyczne we wszystkich regionach kraju. Produkując pamiątki troszczyć się jednak trzeba o zróżnicowanie regionalne i właściwe serie pamiątkarskie, tak aby w Krakowie nie była sprzedawana pamiątka z okazji jubileuszu Kalisza, a w Kaliszu pamiątka z Krakowa.

Dobra pamiątka krajoznawcza powinna mieć obok treści dydaktycznej, specyficznej dla danej miejscowości — odpowiednią formę artystyczną opracowaną przez plastyków lub twórców ludowych. Nierzadko ten drobny przedmiot może prezentować naszą kulturę za granicą, gdy

Przy stoisku z pamiątkami regionalnymi.

Fot. F. Kremser

nabędzie go uczestnik międzynarodowego festiwalu czy wycieczki polonijnej. Obecnie każdy przedmiot pamiątkarski musi mieć atest Komisji Ocen Naukowo-Artystycznych. Jako zasadę przyjęto, że pewne przedmioty nie zakwalifikowane jako dostateczne dopuszcza się jeszcze przez pewien krótki czas do sprzedaży, aby producenci, często niezamożni chałupnicy nie ponieśli strat materialnych. Ale równocześnie zobowiązuje się wytwórców do poszukiwania nowych i wartościowych form estetycznych opartych na projektach artystów plastyków.

Zadaniem zasadniczym, przede wszystkim dla Zarządu Głównego PTTK, jest pogłębienie specyfiki pamiątkarstwa krajoznawczo-turystycznego. Powinien powstać, na razie w Zakładach Wytwórczych Pamiątkarstwa PTTK, niewielki ośrodek

projektów i nadzoru artystycznego pamiątkarstwa krajoznawczego korzystający z wzorcowni i warsztatu doświadczalnego, wprowadzający eksperymenty technologiczne i prototypy form oraz nadzorujący realizację pierwowzorów zaakceptowanych przez Komisję Ocen Naukowo-Artystycznych. Ośrodek ten, stanowiący pracownię projektów wraz z małą wzorcownią eksperymentalną, stworzyłby ognisko wiedzy dla zdolnych twórców ludowych, chałupników i plastyków zainteresowanych różnymi formami pamiątkarstwa. Zachowując nowoczesność środków artystycznych będą one komunikatywne i w pewnym sensie dokumentarne, zawierające syntezę treści krajoznawczej. Artysta plastyk powinien być przede wszystkim projektantem dającym pierwowzory, a nie wykonawcą seryjnych nakładów, jak to często

bywa. Wszystkie materiały i surowce tradycyjne w plastyce, jak drewno, skóra, metal, włókno, glina, nawet i tworzywa sztuczne — mogą być w odpowiedni sposób wykorzystane. Wszystkie techniki i narzędzia, ożywione inwencją twórczą artyści plastyka, mogą dać piękne i wartościowe pierwowzory dla produkcji chałupniczej zarówno krótkich serii przedmiotów, jak i średnich serii w ramach spółdzielni i przemysłu lekkiego, pod warunkiem że produkcja ta będzie zaaprobowana przez właściwe komisje artystyczne.

Doświadczenia w dziedzinie pamiątkarstwa wykazały, że również pamiątkarstwo turystyczno-krajoznawcze nie może istnieć bez dopływu nowych wzorów projektowanych przez artystów plastyków lub bardzo uzdolnionych chałupników. W procesie produkcji pamiątkarskiej szczególnie należałoby uwzględnić tematykę dużych ośrodków ruchu turystycznego, jakimi są: stolica, miasta wojewódzkie, powiatowe, miejscowości wczasowe, uzdrowiska, parki narodowe, rezerваты przyrodnicze, schroniska i szlaki turystyczne. Ilość produkowanych pamiątek, wielkość nakładów poszczególnych serii, powinna być dostosowana do zapotrzebowań odbiorców. Pamiątkę krajoznawczo-turystyczną należy

przygotować dla turystów przede wszystkim w miejscowości mającej kwalifikację odpowiedniej komisji programowej przy Zarządzie Głównym PTTK i delegata Związku Polskich Artystów Plastyków.

Istnieją miejscowości szczególnie zainteresowane pamiątkarstwem. Należą do nich miasta i miejscowości zabytkowe, gdzie występuje największe nasilenie ruchu turystycznego, ponadto miejscowości związane ze szlakami turystycznymi np. *Szlak Tysiąclecia Polski*, szlaki polskiego renesansu, szlaki zwycięstw, miejsca pamięci narodowej, wszystkie uzdrowiska itp. Każde schronisko powinno mieć swoją skromną, ale estetyczną pamiątkę. Dotyczy to także rajdów, splywów, rocznic, obchodów związanych z masowymi zlotami itp. Mogą to być pamiątki tłoczone w skórce lub galwanizowane w metalu, symbole, herby, stare monety, charakterystyczne motywy architektury, pomniki przyrody. W oparciu o muzea, autorytet archeologów, historyków i etnografów należy zlecać zespołom poszukiwanie relikwów kultury, które stać się mogą pierwowzorem dla pamiątki.

Celowe jest opracowanie chronologicznego planu produkcji pamiątki krajoznawczej. Pamiątkarstwem należy zainteresować przede wszystkim najszerszą rzeszę młodzieży w wieku od 12 do 18 lat, gdyż jest to środowisko najbardziej ruchliwe, zainteresowane kolekcjonerstwem. Niezbędne jest również ustalenie, jakimi przedmiotami możemy zainteresować młodsze i starsze pokolenie turystów poszukujących pamiątki z podróży lub wczasów.

Pewne przedsięwzięcia w tej dziedzinie zostały już podjęte. Powołano przy Zarządzie Głównym PTTK Komisję Programową, która ma ustalić hierarchię potrzeb, zestawić asortyment, ustalić wartości krajoznawcze i turystyczne godne utrwalenia w pamiątkach. Opracowany program powinien usunąć białe plamy z mapy krajoznawczej pamiątki, szczególnie tam, gdzie pamiątki stale turysta poszukuje.

Czas stworzyć warunki rozwoju nowoczesnego pamiątkarstwa krajoznawczego. Niezbędny jest eksperyment technologiczny i modelarski, poszukiwanie form. Bez tego pamiątka krajoznawcza nie tylko nie rozwinie się, ale będzie wypierana przez produkcję dyletantów. Oczywiście, że i w tej działalności znajdują się samorodne talenty godne poparcia, ale nie może to być zasadą.

W dziedzinie produkcji pamiątkarskiej konieczna jest współpraca środowisk artystyczno-plastycznych, a także nawiązanie kontaktów z liceami artystycznymi i znalezienie bodźców pozwalających zainteresować pamiątkarstwem absolwentów liceów sztuk plastycznych i liceów technik plastycznych. Należy systematycznie zbierać na dorocznych wystawach plon konkursowych prac utalentowanej młodzieży, fundować dla niej nagrody zachęcające do dalszej twórczej pracy.

Zagadnieniem pamiątkarstwa trzeba bardziej zainteresować punkty informacji turystycznej, które mogłyby również zajmując się organizacją konkursów pamiątki krajoznawczej. Konieczne jest, aby Zarząd Główny PTTK w porozumieniu z Zarządem Głównym ZPAP ustalił formy zbliżenia tych środowisk i zainteresowania członków ZPAP projektowaniem pamiątki turystycznej.

Nie są to łatwe zadania. Ich wykonanie będzie napotykało na liczne trudności. Trud ten jednakże warto podjąć. Istotną rolę może spełnić w tej dziedzinie PTTK, które powinno dać impuls wielu wartościowym poczynaniom zgodnym ze statutowymi obowiązkami Towarzystwa.

Reasumując rozważania o roli pamiątek turystycznych w propagandzie krajoznawstwa warto jeszcze scharakteryzować cechy pamiątki krajoznawczej:

— pamiątka krajoznawcza swoją formą i treścią związana jest z określoną miejscowością;

— może być wykonana z różnych materiałów, jak: drewno, skóra, włókno, ceramika, szkło, nowoczesne tworzywo, należy jednak dążyć do tego, aby była wykonywana z materiałów charakterystycznych dla danych regionów (np. bursztyn na Wybrzeżu, drewno, skóra i włókno na Podhalu, węgiel na Śląsku itp.).

Pamiątka krajoznawcza powinna być niewielka. Może stanowić formę ozdobną albo przedmiot użyteczny dla turysty, swą formą i treścią przypominający pobyt w danej miejscowości. Pamiątka krajoznawcza powinna być dostępna zwłaszcza dla młodzieży wędrującej po kraju, powinna uwzględniać specyficzne zainteresowania różnych grup turystów.